

Д-р екон. наук Шевцова О. Й.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

**ПРОСТОРОВІ ДИСПРОПОРЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ
БОРГОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ**

Просторовий підхід до дослідження розвитку ринку боргових зобов'язань України дозволяє розглядати його як складну багаторівневу систему, що функціонує на основі взаємодії інституційних елементів, сегментів та учасників фінансового ринку. У цьому контексті особливого значення набуває взаємозв'язок між первинним і вторинним сегментами, адже саме через їх узгоджене функціонування забезпечується як залучення фінансових ресурсів емітентами, так і підтримання ліквідності боргових інструментів. Первинний ринок створює можливості для акумуляції капіталу, тоді як вторинний ринок забезпечує ефективний перерозподіл ресурсів, формування довіри інвесторів та стабільність фінансових потоків. Участь банківських і небанківських фінансових установ, інституційних та індивідуальних інвесторів, а також регуляторних органів формує цілісну інституційну архітектуру ринку, яка визначає його функціональну спроможність у різних економічних умовах.

Просторові диспропорції у розвитку ринку боргових зобов'язань України становлять один із ключових факторів, що визначають нерівномірність доступу до фінансових ресурсів та формують регіональні ризики. Їх наявність відображає концентрацію економічної активності та фінансових інструментів у великих містах та промислових центрах, таких як Київ, Харків, Дніпро та Львів, тоді як периферійні регіони стикаються з обмеженим доступом до боргового капіталу. Просторовість цих диспропорцій проявляється у нерівномірності мобілізації ресурсів, вартості залучення фінансування, доступності інвесторів та ліквідності боргових інструментів. Такі дисбаланси створюють локальні ризики кризового характеру, але водночас стимулюють розвиток через необхідність вирівнювання умов і зменшення регіональної асиметрії [1].

Ринок боргових зобов'язань України за період 2000-2025 років проходив еволюційний шлях від формування інституційної структури до адаптивної моделі мобілізації ресурсів у кризових умовах. Період 2000-2007 рр. характеризувався

високою економічною динамікою та збалансованістю боргового навантаження, коли державний борг знижувався з 45% ВВП до 12,3% [2]. Проте й тоді великі економічні центри мали явні переваги у доступі до кредитів та інвестицій, що заклало перші ознаки просторових диспропорцій. Емітенти в економічно активних регіонах могли легко залучати фінансування, тоді як регіони з менш розвиненою економікою обмежувалися локальними банками і мали меншу ліквідність вторинного ринку. Кризовий та посткризовий період (2008-2021 рр.) загострив ці диспропорції.

Особливо важливим є взаємозв'язок між просторовими диспропорціями та структурою боргових інструментів. З 2022 року, у воєнний та постшоковий період, ринок набуває ознак адаптивної мобілізації ресурсів. Основна частина фінансування надходить від міжнародних партнерів та союзників за пільговими умовами, що забезпечує державі ресурсну стійкість і мінімізацію процентного навантаження. Зовнішній державний борг частіше спрямовується у стратегічно важливі регіони, тоді як внутрішній борг через облігації внутрішніх позик і казначейські зобов'язання надає фінансову підтримку більш широкому колу територій. Активне використання військових облігацій залучає населення як прямого учасника мобілізації фінансових ресурсів, що зменшує просторову концентрацію ризиків і сприяє соціальному залученню у різних регіонах [3].

Просторові диспропорції мають подвійний ефект. З одного боку, вони створюють потенційні локальні кризи та нерівність у доступі до фінансових ресурсів, уповільнюють розвиток периферійних регіонів і концентрують ризики у вузькому колі учасників ринку. З іншого боку, вони стимулюють розвиток механізмів вирівнювання: диверсифікацію фінансових інструментів, залучення нових груп інвесторів, підтримку місцевих фінансових установ, розвиток вторинного ринку та соціальну участь населення. Таким чином, просторові диспропорції виступають не лише викликом, а й фактором стимулювання модернізації ринку, підвищення його адаптивності та стабільності.

Збалансоване вирівнювання диспропорцій передбачає розвиток як державного, так і корпоративного сегментів ринку, удосконалення фінансових інструментів, формування довіри до боргових інструментів у різних регіонах та активне

залучення населення. У цьому контексті просторовий підхід до оцінки ринку боргових зобов'язань є ключовим інструментом аналізу фінансової стійкості країни, оскільки дозволяє врахувати нерівномірність регіонального розвитку та спрямувати фінансові потоки на зменшення локальних ризиків, підвищуючи стійкість національної економіки навіть в умовах кризових і воєнних викликів.

Таким чином, просторові диспропорції у розвитку ринку боргових зобов'язань України є наслідком нерівномірності економічного розвитку, асиметрії доступу до фінансових ресурсів та трансформації інституційної структури ринку під впливом кризових і воєнних факторів. Подолання цих диспропорцій потребує комплексного підходу, спрямованого на диверсифікацію джерел фінансування, розширення інвесторської бази та підвищення ефективності взаємодії між учасниками ринку. У довгостроковій перспективі це створить передумови для зміцнення фінансової стійкості та забезпечення збалансованого розвитку національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Просторова організація бізнесу в регіонах України: форми та механізми регулювання: монографія у 2-х томах. Т. 1 / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2019. 377 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20190003.pdf>.
2. Статистика Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbustatistic>.
3. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. НКЦПФР. 2016-2026. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#>.

Д-р екон. наук Шевцова О. Й., Савченко К. Д.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Україна)

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЗИЦІЇ БАНКУ

В умовах посилення глобалізаційних процесів і стрімкого розвитку цифрового середовища банківські установи змушені діяти більш гнучко, швидко адаптуючись до змін та формуючи власні конкурентні переваги. Саме такі переваги забезпечують не лише стабільність функціонування, а й створюють передумови для